

перевірити інформацію й не піддатися обману.

(Адаптовано з джерела: <http://mediadriveonline/fejki/use-shho-treba-znati-pro-te-yak-stvoryuyutsya-brehlivi-novini/>.)

ЗАПИТАЙТЕ учнів. Яка тема прочитаного тексту? (Розповідь про трансляцію радіоверсії книжки «Війна світів» і паніку, яку вона спричинила.) Яка його головна думка? (Попри те, що з появою нових технологій кількість фейків лише збільшується, ми можемо використовувати нові технології й на свою користь:

Радіоефір CBS 30 жовтня 1938 року. Трансляція аудіоверсії книжки Герберта Уеллса «Війна світів».

Паніка слухачів. Вони повірили у справжність нападу марсіан.

Участь газет у роздмухуванні паніки. Вони вирішили скористатися ситуацією на свою користь і переконати аудиторію, що радіо — це ненадійне джерело інформації.

Повторення радіопостановки в Еквадорі. Наслідком стали масові заворушення, підпал будівлі радіостанції та загибель людей.

«Війна світів» в ефірі 1938 року — одна з перших містифікацій у медіа

Зростання кількості фейків із появою нових технологій. Можливість перевіряти інформацію.

ЗАПИТАЙТЕ учнів. Як ви гадаєте, чи вмієте ви розпізнавати фейки, відрізнити правдиві новини від неправдивих? Які критерії допомагають вам визначити, що та чи інша новина є фейком?

Критерії, що допомагають визначити фейковість / справжність новини

- **Хто є автором цієї новини?** Наприклад, це відомий засіб масової інформації чи сайт із незрозумілою назвою?
- **Джерело інформації.** Чи зрозуміло, звідки взята ця інформація, хто зробив ту чи іншу заяву тощо.

Часто журналісти посилаються на профілі політиків, експертів та лідерів думки соціальних мережах. Однак траплялися випадки, коли ці профілі виявлялися фейковими. Тому якщо джерелом інформації є допис у соціальній мережі, треба додатково замислитися про її достовірність.

Також зверніть увагу, що журналісти можуть посылатися на анонімні джерела інформації (людей, які не захотіли називати свого імені), і це може бути виправдано міркуваннями їхньої безпеки, однак достовірність такої інформації підтвердити важко або й неможливо.

- **Соціологічні дані, результати досліджень.** Часто

перевіряючи інформацію.) Які ключові слова з тексту ви можете виокремити? (Радіо, паніка, газети, аудиторія медіа, містифікація, фейки, довіра та недовіра до медіа.)

УКЛАДІТЬ разом з учнями конспект прочитаного тексту. Нагадайте, що конспект — це стислий письмовий виклад змісту прочитаного чи прослуханого тексту. Перший етап підготовки такого конспекту — це виділення смислових частин (інформації, яка стосується однієї мікротеми). Учні можуть виділити такі смислові частини тексту:

вам може траплятися інформація, нібито підтверджена результатами досліджень, зокрема громадської думки. Однак і таким новинам не варто сліпо вірити.

Під наукові дослідження можуть замаскуватися і псевдонаукові публікації, й відверта вигадка.

Завжди звертайте увагу, чи в публікації названо інститут / університет / лабораторію / організацію / компанію, що провела дослідження. Приміром, «британські чи американські вчені» — це абстрактний збірний образ, який не дає нам жодної інформації про реального автора чи групу вчених. Звертайте увагу на назви та імена. Простий гугл-пошук допоможе вам дізнатися більше про ту чи іншу особу чи інституцію, перевірити, чи є в них профілі на сайтах їхніх університетів або організацій, чи не вигадані ці люди.

- **Відповідність інформації першоджерелу.** Порівняйте текст, який ви читаєте, з тим, що був у першоджерелі. Чи відрізняються цитати? Чи точно й коректно передано інформацію?

Ці прості правила допоможуть вам не спійматися на гачок фейків і критично сприймати інформацію, яка трапляється вам в інтернеті.

Для приміток:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ОЗНАКИ**
- шкочувачий характер новини, логічна несумісність повідомлення
 - відсутність посилання на будь-яке джерело
 - узагальнене позначення джерела до авторитетів, вагомий джерело (фотознімки, відео, інтерв'ю, СМІ);
 - використання голгози, емоційних, беззастережних тверджень без надання аргументації (сприятелі завжди не засмислені висловлюваннями)
 - конкретні факти версії (наприклад, зв'язок, чи ніби про це не пишуть, чи ніби присягнули інформації);
 - закликати до очевидного (абсолютно зрозуміло, очевидні);
 - проханнями трактувати, оцінювати (більше мовити, по суті, як емоційно)

- ЗАГРОЗИ**
- ▲ надіслання матеріалів сприйняти події, моделі реакції на події;
 - ▲ формування стереотипу — «я знаю про подію все» (насправді — я знаю тільки те, що фрагментарно почути від інших джерел);
 - ▲ зацікавлені критично дослідити — «нащо мені аналізувати факт — за мене це зробить інші»;
 - ▲ сприйняття сповіщаними інформації скандальних фактів, подій як елементів розваги, а не фактори спонукають до критичного мислення;
 - ▲ зацікавлені «експерти» як носії достовірних, ексклюзивних даних;
 - ▲ руйнування у сповіщаних інформації ставки морально-етичних норм у зв'язку з різкими кардинальними зв'язками до вагомих подій / персона.

ЗАПИТАЙТЕ. А якщо автором допису, в якому ви сумніваєтеся, є не сайт чи телеканал, а звичайний користувач соцмереж або блогер? (Перш за все зверніть увагу, чого в цьому дописі більше: фактів чи оцінок. Якщо оцінок, то яких саме? Прикметники «жахливий», «прекрасний», «чудовий», «страшний», «смертельний» можуть використовуватися для маніпулювання вами або нагнітання паніки, а не для інформування. Особливо задумайтеся про достовірність / недостовірність інформації, якщо вона викликає у вас сильні емоції. Перш ніж поширити її, зупиніться на кілька хвилин і спробуйте її

критично оцінити та за можливості перевірити.)

ПІДСУМУЙТЕ. Під час цього уроку на прикладі тексту профейкові новини потренувалися виокремлювати в тексті ключову інформацію. Це дуже важливе вміння, адже якщо ми вміємо визначати головне, ми критичніше ставимося до інформації, яку отримуємо з різних джерел. Також заохочую вас керуватися простими критеріями для перевірки інформації, які ми сьогодні обговорили, адже інформаційний простір довкола нас переповнений брехнею й маніпуляціями. А обізнаний — означає озброєний.

Для приміток:

СЛОВНИК

Фейк — це навмисно створене та поширене неправдиве новинне повідомлення. Серед головних ознак фейків — відсутність джерел інформації або посилання на підозрілі джерела (якщо йдеться про інтернет-фейк), цитати анонімних експертів (яких неможливо знайти), емоційний виклад тощо.

ДЖЕРЕЛА

1. Назарук Тарас. Досить ковати фейки [Електронний ресурс] // Медіадрайвер. — Б. р. — Режим доступу до ресурсу: <http://mediadriver.online/fejki/use-shho-treba-znati-pro-te-yak-stvoryuyutsya-brehlivi-novini/>.
2. Заголовки, по яких краще не клікати [Електронний ресурс] // Інститут масової інформації. — 06.02.2019. — Режим доступу до ресурсу: https://imi.org.ua/advice/zaholovky-po-iyakym-krashe-ne-klikaty-i2392?fbclid=IwAR2sLUWqk6fh0Tif1r3GaN06-IgDb_ZC5okCdh6sToaZkAmpKYJLeFwPwA8.
3. Як визначити та зловити фейк [Електронний ресурс] // Інститут масової інформації. — 07.09.2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/advice/yak-vyznachyty-ta-zlovyty-fejk-i2388?fbclid=IwAR2Jbmh2-ARac30et2Y6STcFWkvGvkQ-oQn4VKgwxXhQZdXplzTNKNq9a9Q>.
4. Як споживати інформацію, щоб уникнути паніки (інфографіка) [Електронний ресурс] // Інститут масової інформації. — 13.03.2020. — Режим доступу до ресурсу: https://imi.org.ua/advice/yak-spozhyvaty-informatsiyu-shhob-ynyknuty-paniky-infografika-i32199?fbclid=IwAR2rI55SOGJiUx5AiqhJceFNC2Fa5AFm3n9ul_dtkemVWQOSfsXJlAmHCQ.

АВТОРКА: Галина Будівська

ВІВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ:
інфо-медійна грамотність

Матеріали розроблені в рамках проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який виконується IREX за підтримки посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси. Використання матеріалів дозволене лише з некомерційною метою і за умови посилання на проєкт та IREX.